

Pankin maksukyvyttömyys

Maaliskuu 2013, versio 1.00

Alkuperäinen teksti: Positive Money – How do banks
become insolvent and the importance of deposit
insurance

Suomennos: Tomi Meilahti ja Patrizio Lainà

Suomen Talousdemokratia

Sisällys

Johdanto.....	3
Tavallinen maksukyvyttömyys.....	3
Kassavajemaksukyvyttömyys	6
Maksukyvyttömyyden jälkeen ja talletussuojan tarve.....	8
Talletussuojan ongelmia.....	9
Yhteenveto	10

Johdanto

Jos pankit voivat luoda rahaa, miten ne voivat päätyä maksukyvyttömiksi? Eivätkö ne loppujen lopuksi voi vain luoda lisää rahaa tappioidensa kattamiseksi? Tämä julkaisu¹ auttaa ymmärtämään, miten pankit myöntävät lainoja sekä mitä eroa on keskuspankkien ja talletuspankkien luomilla rahoilla.

Maksukyvyttömyys tarkoittaa kyvyttömyyttä maksaa velkoja. Tämän aiheuttaa yleensä jompi kumpi seuraavista syistä:

- Ensinnäkin pankki voi joutua tilanteeseen, jossa se on *enemmän velkaa kuin sille ollaan velkaa tai se omistaa*. Kirjanpidollisesti pankilla on siis enemmän velkaa (vastattavia) kuin sillä on varoja (vastaavia).
- Toiseksi pankki voi joutua maksukyvyttömäksi, jos se *ei kykene maksamaan velkojaan määräaikaan mennessä, vaikka sen varat olisivatkin velkoja suuremmat*. Tätä kutsutaan kassavajeeksi tai likviditeetin puutteeksi.

Tavallinen maksukyvyttömyys

Seuraava esimerkki valaisee, kuinka pankki voi joutua maksukyvyttömäksi, jos asiakkaat eivät maksa lainojaan takaisin. Kirjanpidollisesti maksukyvyttömyys tarkoittaa tilaa, jossa tase ei ole tasapainossa, vaan velkaa on enemmän kuin varallisuutta.

Vaihe 1: Alun alkaen pankki on taloudellisesti hyvässä kunnossa, kuten alla oleva tase osoittaa. Tässä taseessa varat ovat suuremmat kuin velat, mikä tarkoittaa, että pankilla on (osakkeenomistajien) omaa pääomaa ”puskurina”.

Oma pääoma on yksinkertaisesti varojen ja velkojen (muille kuin osakkeenomistajille) erotus. Se voidaan laskea periaatteella: ”Jos myymme pankin kaiken varallisuuden ja käytämme tuoton pankin velkojen maksuun, paljonko jää osakkeenomistajille?” Toisin sanoen:

Varat – Velat = Oma pääoma.

¹ Julkaisu perustuu Positive Moneyn tekstiin ”How do banks become insolvent and the importance of deposit insurance”, joka on saatavilla osoitteesta www.positivemoney.org/how-banks-create-money/balance-sheets/#insolvent.

Vaihe 1: Tavallisen pankin tase

TALLETUSPANKIN TASE	
VASTAAVAA (VARAT) Pankin omaisuus + muiden velat pankille	VASTATTAVAA (VELAT) Kaikki pankin velat muille + oma pääoma
Käteinen, keskuspankkiraha, valtion velkakirjat jne. (likvidit varat)	Asiakkaiden talletukset
Pankin asiakkailleen myöntämät lainat (epälikvidit varat)	
	Oma pääoma

Edellä kuvatussa tapauksessa oman pääoman määrä on positiivinen, ja pankki on maksukykyinen (sillä on varoja enemmän kuin velkoja).

Vaihe 2: Osa asiakkaista, joille pankki on myöntänyt lainoja, ei maksa niitä takaisin. Aluksi tämä ei muodosta suurempaa ongelmaa – pankki kestää luottotappioita niin kauan kuin sillä on omaa pääomaa ilman että tallettajat kärsivät vahinkoa (osakkeenomistajat kylläkin menettävät pääomansa). Jos kuitenkin yhä useampi pankista lainaa ottanut asiakas ilmoittaa, ettei pysty enää maksamaan lainaa takaisin, tai yksinkertaisesti jättää maksut maksamatta, pankki joutuu ongelmiin. Tässä vaiheessa pankki voi päättää näiden lainojen olevan ”huonoja” tai täysin arvottomia ja kirjaa ne alas antaen niille uuden arvon. Uusi arvo voi olla jopa nolla, jos pankki ei odota saavansa mitään takaisin lainanottajalta.

Vaihe 2: Pankki kärsii luottotappioita

TALLETUSPANKIN TASE	
VASTAAVAA (VARAT) Pankin omaisuus + muiden velat pankille	VASTATTAVAA (VELAT) Kaikki pankin velat muille + oma pääoma
Käteinen, keskuspankkiraha, valtion velkakirjat jne. (likvidit varat)	Asiakkaiden talletukset
Pankin asiakkailleen myöntämät lainat	
Huonot lainat	
	Oma pääoma

Vaihe 3: Jos varmistuu, ettei huonoja lainoja makseta takaisin, ne voidaan poistaa taseesta. Tämä on esitetty alla olevassa kuviossa.

Vaihe 3: Maksukyvyttömyys

TALLETUSPANKIN TASE	
VASTAAVAA (VARAT) Pankin omaisuus + muiden velat pankille	VASTATTAVAA (VELAT) Kaikki pankin velat muille + oma pääoma
Käteinen, keskuspankkiraha, valtion velkakirjat jne. (likvidit varat)	Asiakkaiden talletukset
Pankin asiakkailleen myöntämät lainat	
Huonot lainat	
	Oma pääoma

Oman pääoman huvettua huonojen lainojen tappioiden kattamiseen pankin varat ovat nyt sen velkoja pienemmät. Tämä tarkoittaa, että vaikka pankki myisi koko varallisuutensa, se ei silti pystyisi maksamaan kaikille tallettajille. Pankki on nyt maksukyvytön.

Kassavajemaksukyvyttömyys

Seuraava esimerkki osoittaa, miten pankista voi tulla maksukyvytön talletuspaon seurauksena. Kyseessä on kassavajemaksukyvyttömyys eli ”epälikvidiys”.

Vaihe 1: Alussa pankki on taloudellisesti hyvässä kunnossa, kuten alla olevasta taseesta voimme huomata. Sen varat ovat velkoja suuremmat. Vaikka jotkut asiakkaat jättäisivät lainansa maksamatta, puskurina toimiva oma pääoma suojaa tallettajia tappioilta.

Vaihe 1: Tavallisen pankin tase

TALLETUSPANKIN TASE	
VASTAAVAA (VARAT) Pankin omaisuus + muiden velat pankille	VASTATTAVAA (VELAT) Kaikki pankin velat muille + oma pääoma
Käteinen, keskuspankkiraha, valtion velkakirjat jne. (likvidit varat)	Asiakkaiden talletukset
Pankin asiakkailleen myöntämät lainat (epälikvidit varat)	
	Oma pääoma

Vaihe 2: Jostain syystä (esim. finanssikriisin aiheuttama paniikki) ihmiset alkavat nostaa talletuksiaan pankista. Asiakkaat voivat pyytää käteistä tai tilisiirtoa toiseen pankkiin. Pankeilla on suhteellisen pieni määrä käteistä talletusten kokonaismäärään nähden, joten se voi loppua nopeasti. Niillä on myös jonkin verran keskuspankkirahaa (varantoja, reservejä) keskuspankissa, jolla voidaan ”selvittää” sähköisesti asiakkaan tilisiirto pankista toiseen.

Näiden käteisnostojen ja sähköisten tilisiirtojen vaikutuksesta pankin likvidit varat ja velat (talletusten muodostamat) vähenevät samanaikaisesti. Nämä tilitapahtumat voivat jatkua niin pitkään kunnes pankilta loppuu käteinen ja keskuspankkiraha.

Tässä vaiheessa pankilla voi olla vielä osakkeita, velkakirjoja yms., jotka se voi myydä nopeasti käteisen ja keskuspankkirahan hankkimiseksi, jotta asiakkaille maksaminen voi jatkua. Kun nämä ”likvidit varat” on käytetty, pankki ei enää pysty maksamaan asiakkailleen näiden talletuksia. Se ei enää pysty selvittämään käteisnostoja tai sähköisiä tilisiirtoja asiakkaidensa puolesta.

Vaihe 2: Talletuspako alkaa

TALLETUSPANKIN TASE	
VASTAAVAA (VARAT) Pankin omaisuus + muiden velat pankille	VASTATTAVAA (VELAT) Kaikki pankin velat muille + oma pääoma
Käteinen, keskuspankkiraha, valtion velkakirjat jne. (likvidit varat)	
Pankin asiakkailleen myöntämät lainat (epälikvidit varat)	Asiakkaiden talletukset
	Oma pääoma

Tässä vaiheessa pankki on vielä muodollisesti maksukykyinen. Pankista ei kuitenkaan voi enää tehdä käteisnostoja tai tilisiirtoja, koska siltä on kirjaimellisesti rahat loppu, sekä käteinen että sen sähköinen vastine keskuspankkiraha. Jos pankki ei onnistu lainaamaan lisää rahaa muilta talletuspankeilta tai keskuspankilta, ainoa jäljellä oleva mahdollisuus sille hankkia rahaa on myydä epälikvidiä varallisuuttaan: asiakkaiden lainoja.

Vaihe 3: Tässä piilee ongelma. Pankki tarvitsee käteistä tai keskuspankkirahaa nopeasti (toisin sanoen samana päivänä). Mutta mikä tahansa pankki tai sijoittaja, joka harkitsee epälikvidin varallisuuden ostamista, haluaa tietää, mikä on kyseenomaisen varallisuuden oikea arvo (maksetaanko lainat ihan oikeasti takaisin?). On aikaavievä prosessi käydä läpi miljoonien tai miljardien arvosta lainoja niiden laadun selvittämiseksi. Jos pankilla on kiire myydä, ainoa tapa saada ostaja vakuuttumaan ostopäätöksen järkevyydestä on tarjota huomattavaa alennusta. Pankki joutuu todennäköisesti tyytymään murto-osaan todellisesta arvosta.

Pankki voi esimerkiksi arvottaa asiakkaidensa lainat miljardin euron arvoisiksi (pankki odottaa siis saavansa miljardi euroa asiakkaiden maksaessa lainoja takaisin korkoineen). Se voi kuitenkin joutua tyytymään 800 miljoonaan euroon, jos sillä on kiire myydä. Jos sen oma pääoma on alle 200 miljoonaa euroa, joutuu pankki maksukyvyttömäksi.

Vaihe 3: Maksukyvyttömyys

TALLETUSPANKIN TASE	
VASTAAVAA (VARAT) Pankin omaisuus + muiden velat pankille	VASTATTAVAA (VELAT) Kaikki pankin velat muille + oma pääoma
Käteinen, keskuspankkiraha, valtion velkakirjat jne. (likvidit varat)	
Pankin asiakkailleen myöntämistä lainoista mynnistä saatu käteinen ja/tai keskuspankkiraha	Asiakkaiden talletukset
	Oma pääoma

Maksukyvyttömyyden jälkeen ja talletussuojan tarve

Maksukyvyttömyys tarkoittaa pankille sitä, ettei se kykene maksamaan tallettajille näiden rahoja, koska sen velat ovat sen varoja suuremmat. Tämän tilanteen laajempi vaikutus riippuu siitä, onko olemassa talletussuojaa.

Maassa, jossa talletussuojaa ei ole, maksukyvytön pankki ei voisi maksaa kaikkia talletuksia kokonaisuudessaan omille asiakkailleen. Tallettajien täytyisi tyytyä siihen, mitä onnistuvat pankista saamaan. Pankki saattaa esimerkiksi maksaa vain 90 % talletuksien arvosta asiakkailleen.

Tarina ei kuitenkaan pääty tähän. Yhden pankin kaatuminen voi johtaa epäilyihin muidenkin pankkien vakavaraisuudesta. Tämän lisäksi maksukyvytön pankki on asiakkaidensa lailla varmasti velkaa myös muille pankeille. Tästä voi seurata domino-efekti: yhden pankin vararikko voi johtaa myös muissa pankeissa mittaviin luottotappioihin, talletuspakoihin ja maksukyvyttömyyksiin ihmisten panikoidessa.

Yksi tapa pankille hankkia varoja nopeasti talletuspaon sattuessa on myydä varallisuuttaan. Jos "häätämyyntiä" kuitenkin tapahtuu riittävän suuressa mittakaavassa, se saattaa johtaa velkadeflaatioon. Yhdysvaltalainen taloustieteilijä Irving Fisher piti velkadeflaatiota yhtenä suuren laman avainsyistä. Fisherin mukaan prosessi menee seuraavalla tavalla:

"(1) Velkojen selvittäminen johtaa häätämyyntiin ja (2) talletusvarojen supistumiseen, kun pankkilainoja maksetaan pois, sekä rahan kiertonopeuden laskuun - - aiheuttaen (3) hintatason laskua - - [tämän seurauksena] (4) yritysten nettoarvon täytyy pudota yhä enemmän, konkurssien määrä lisääntyy ja (5) voitot pienenevät, mikä "kapitalistisessa", toisin sanoen yksityiseen voittoon perustuvassa yhteiskunnassa, johtaa huolestumiseen aiheuttaen painetta (6) tuotannon, kaupankäynnin ja työvoiman supistamiseen - - johtaen

(7) pessimismiin ja luottamuspuulaan, jotka puolestaan aiheuttavat (8) rahan hamstraamista ja rahan kiertonopeuden hidastumista yhä pahemmin. Yllä mainitut kahdeksan muutosta aiheuttavat (9) monimutkaisia häiriöitä korkotasoihin - -"

[Irving Fisher \(1933\): 'The Debt Deflation Theory of Great Depressions'](#)

Velkadeflaation negatiivisten vaikutusten takia hallitukset pyrkivät kaikin keinoin välttämään sitä. Yksi keino on luoda talletussuoja. Ensimmäinen talletussuojajärjestelmä perustettiin Yhdysvalloissa suuren laman seurauksena. Sen tarkoituksena oli estää lamaa edesauttaneen talletuspaon tapahtuminen tulevaisuudessa. Maassa, jossa on talletussuojajärjestelmä, maksukyvyttömän pankin varallisuus otetaan haltuun ja myydään. Myyntituotot käytetään tallettajille maksamiseen, ja mahdolliset puuttuvat varat kustantavat veronmaksajat. Ajatuksena on, että koska tallettajat tietävät rahojensa olevan turvassa riippumatta siitä mitä tapahtuu, he eivät vaivaudu nostamaan talletuksiaan, vaikka paniikki iskisikin. Tämän tarkoituksena on estää talletuspaon leviäminen ja pankkien varallisuuden laajamittainen myynti, mikä voi laukaista velkadeflaation.

Talletussuojan ongelmia

Järjestelmässä, jossa ei ole talletussuojaa, tallettajilla on korkea kannustin seurata pankkiensa käyttäytymistä, etteivät ne toimi sellaisella tavalla, joka voi vaarantaa niiden maksukyvyyn. Jos valtio ei olisi luvannut tulla apuun pankkisi kaatuessa, etkö olisi hieman kiinnostuneempi mihin pankki rahasi käyttää? Tämä kannustin puuttuu järjestelmästä, jossa on talletussuoja. Taloustieteilijät kutsuvat tätä moraalikadoksi. Moraalikadoksi kutsutaan tilannetta, jossa vakuutuksen tarjoaminen vaikuttaa vakuutuksen saajien käyttäytymiseen haitallisella tavalla. Esimerkiksi jos talosi on vakuutettu murtovarkauden varalta, et välttämättä kiinnitä niin paljon huomiota murtoa ehkäiseviin seikkoihin.

Talletussuoja poistaa tallettajilta kannustimen seurata pankin lainapäätöksiä, koska he saavat varmasti rahansa takaisin. Sen sijaan kannustimena toimii talletuksille tarjottu korko. Korkeimman talletuskoron tarjoavat pankit ottavat luonnollisesti myös suurimpia riskejä, joten tämä kannustaa pankkeja ottamaan mahdollisimman suuria riskejä korkean tuoton toivossa.

Vaikka korkeammat korot vaikuttaisivat hyödyttävän tallettajia paremman tuoton takia (toisin kuin veronmaksajia suurempien riskien johtaessa useammin talouskriiseihin ja pankkien palastamisiin heidän rahoillaan), näin ei kuitenkaan tosiasiasa ole. Korkeamman koron tarjoamisen sijaan pankin pitäisi tarjota matalaa korkoa, koska talletukset ovat riskittömiä. Tämä on johtanut pankkitukeen, jonka määrä Englannissa vuonna 2009 ylitti 100 miljardia puntaa².

Siitä huolimatta että talletussuojan tarkoituksena on lisätä pankkijärjestelmän vakautta estämällä talletuspakoja, talletussuoja saattaakin itse asiassa lisätä epävakautta kannustamalla pankkeja riakialttiiseen toimintaan:

"USA:n 1980-luvun säästö- ja lainakriisin katsotaan johtuneen laajalti moraalikadosta, joka aiheutui avokätisestä talletussuojasta, talouden vapauttamisesta ja sääntelyn

² Englannin keskuspankin tutkimus, joka on saatavilla osoitteesta

<http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/speeches/2010/speech433.pdf>

epäonnistumisesta - - . Vaikka talousteorian mukaan talletussuoja saattaa parantaa pankkien vakautta vähentäen itseään toteuttavia tai tietoon pohjautuvia talletuspakkoja, se saattaa heikentää pankkien vakautta yllyttäen pankkeja riskien ottamiseen.”

[Asli Demirgüç-Kunt \(Maailmanpankki\) & Enrica Detragiache \(Kansainvälinen valuuttarahasto IMF\): 'Does Deposit Insurance Increase Banking System Stability?'](#)

Demirgüç-Kunt ja Detragiache testasivat empiirisesti, lisääkö vai vähentääkö talletussuoja talouskriisin todennäköisyyttä:

“Käytyämme läpi empiiristä todistusaineistoa useasta maasta vuosilta 1980–97, tämä tutkimus toteaa talletussuojan olevan pankkien vakaudelle yleensä haitallista – etenkin, jos pankkien korkotasojen sääntelyä on vähennetty ja jos institutionaalinen ympäristö on heikko. Jälkimmäisen tuloksen tulkitsemme niin, että hyvien instituutioiden tapauksessa on todennäköisempää, että tehokas sääntely ja valvonta muodostuvat vastapainoksi talletussuojan aiheuttamalle markkinakurin höltymiselle.”

[Asli Demirgüç-Kunt \(Maailmanpankki\) & Enrica Detragiache \(Kansainvälinen valuuttarahasto IMF\): 'Does Deposit Insurance Increase Banking System Stability?'](#)

Yhteenveto

Pankin maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan sen kyvyttömyyttä maksaa velkoja. Sen aiheuttaa yleensä toinen seuraavista syistä:

- Pankilla on *enemmän velkaa kuin sille ollaan velkaa tai se omistaa*. Kirjanpidollisesti pankilla on siis enemmän velkaa (vastattavia) kuin sillä on varoja (vastaavia).
- Pankki *ei kykene maksamaan velkojaan määräaikaan mennessä, vaikka sen varat olisivatkin velkoja suuremmat*. Tätä kutsutaan kassavajeeksi tai likviditeetin puutteeksi.

Maksukyvyttömyydestä seuraavia talouskriisejä ja talletuspaon aiheuttamia maksukyvyttömyystilanteita on pyritty ehkäisemään talletussuojalla. Tällöin veronmaksajat takaavat sen, etteivät tallettajat menetä rahojaan pankin ajautuessa maksukyvyttömyyteen.

Vaikka talletussuoja onkin onnistunut estämään talletuspaot, on se kuitenkin aiheuttanut muita ongelmia. Talletussuoja on kannustanut pankkeja suurempaan riskinottoon ja lisännyt näin koko talouden epävakautta.